

Література:

1. Дністрянський С. Звичаєве право та соціальні зв'язки / С. Дністрянський. – Львів, 1902.
2. Коваль А. Загальнотеоретичні погляди Станіслава Севериновича Дністрянського на процеси формування держави / А. Коваль // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/2409/112>.
3. Коваль А. Станіслав Дністрянський – визначний український правознавець / А. Коваль // [Елект. ресурс]. Режим доступу: www.univer.km.ua/visnyk/193.pdf.
4. Павленко Л.В. Конституційні погляди Станіслава Дністрянського / Л.В. Павленко [Електронний ресурс]. // Режим доступу: <http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com>
5. Поліковський М.Ф. Конституційно-правові ідеї академіка Станіслава Дністрянського / М.Ф. Поліковський // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://historylaw.lp.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=85:2013-05-08-10-46-13&catid=45:2013-04-25-08-4
6. Шляхтун П.П. Політологія / П.П. Шляхтун. – К.: Либідь, 2002. – 576 с.

Парфіненко І.М.

(наук. кер. — доц. Лобач К.В)

*студентка III курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

КОДИФІКАЦІЯ РАДЯНСЬКОГО ПРАВА В 20-ТІ РОКИ

Перша кодифікація радянського законодавства — загальна назва кодифікаційних робіт, здійснених в УСРР, РСФРР та інших радянських республіках у 20-і роки була своєрідним «матеріальним втіленням» курсу на революційну законність, проголошеного з переходом до нової економічної політики, свідченням відмови від правового нігілізму перших післяреволюційних років. Кодифікація зумовлювалася необхідністю зафіксувати в систематизованому вигляді прав, форми нових суспільних відносин, а також внутрішніми потребами системи радянського законодавства (наявністю у ній істотних суперечностей, прогалин тощо).

Підготовка нових кодексів розпочалася напередодні Генуезької конференції 1922 р. і певною мірою пов'язувалася також з можливим вступом радянських республік до світового співтовариства. Перші підготовчі заходи щодо збору та узагальнення матеріалів для майбутньої широкої кодифікації були здійснені в УСРР ще в березні 1920 р. Активні ж кодифікаційні роботи розпочалися лише в кінці 1921 року [1, с. 50-52]. За 2-3 роки створено кодекси та інші рівнозначні їм законодавчі акти з основних галузей радянського права: Кримінальний кодекс УСРР 1922 р., Кримінально-процесуальний кодекс УСРР 1922 р., Положення про судоустрій УСРР 1922 р., Цивільний кодекс УСРР 1922 р., Земельний кодекс УСРР 1922 р., Кодекс

законів про працю УСРР 1922 р., Кодекс законів про народну освіту УСРР 1922 р., Закон про ліси УСРР 1923 р., Цивільний процесуальний кодекс УСРР 1924 р., Тимчасові будівельні правила УСРР 1924 р., Ветеринарний кодекс УСРР 1925 р., Виправно-трудоий кодекс УСРР 1925 р. [2, с. 49].

Стрімке зростання загальносоюзного законодавства, прийняття Конституції СРСР 1924 року, відповідні зміни до Конституції УСРР 1919 р., а головне — зміни в суспільних відносинах у зв'язку з завершенням відбудовчого періоду і проголошенням курсу на індустріалізацію та колективізацію країни породили в 1926-27 роках другу хвилю кодифікації. У цей час прийнято: Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УСРР 1926 р., Адміністративний кодекс УСРР 1927 р., Кримінальний кодекс УСРР 1927 р., нову редакцію Кримінально-процесуального кодексу УСРР, а також внесено значні системні зміни до Земельного кодексу. На останньому, третьому, етапі кодифікації вже в умовах поступової відмови від непу Тимчасові будівельні правила замінив Статут цивільного будівництва УСРР 1928 р., прийнято Гірничий кодекс УСРР 1928 р., Цивільний процесуальний кодекс УСРР 1929 р. і нову редакцію Положення про судоустрій УСРР. Логічним завершенням кодифікаційних робіт стало видання у 1929-30 роках семитомника законодавства [2, с. 60].

Отже, незважаючи на зовнішню схожість з буржуазними кодексами, радянське законодавство 20-х рр. міцно стояло на сторожі «інтересів диктатури пролетаріату». А текстуально однакові статті радянського і західно-європейських кодексів використовувалися з різною класовою метою, у діаметрально відмінних соціальних умовах і застосовувалися судами, що стояли на принципово різних позиціях. Водночас цей процес об'єктивно відповідав тим історичним соціально-економічним умовам, що склалися. Свідченням цьому є Кримінальний кодекс УСРР [3, с. 43].

23 серпня 1922 року ВУЦВК затвердив Кримінальний кодекс УСРР. Йому основою послужив КК РСФРР (“з метою встановлення єдності кримінального законодавства республік”). КК УСРР складався з загальної, особливої частин, які поділялися на 227 статей. В ньому визначалися його межі дії щодо осіб (громадян УСРР та іноземців, які не користувались правом екстериторіальності) і території вчинення злочину (межі УСРР та ін.).

Давалося таке визначення злочину: “будь-яка суспільно-небезпечна дія або бездіяльність, що загрожує основам радянської влади і правопорядку, встановленому робітничо-селянською владою на перехідний до комуністичного суспільства період” (тобто визначення було ідеологізоване).

Метою покарання та інших заходів соціального захисту визнавалося:

- 1) загальне попередження нових порушень як з боку порушника, так і з боку інших нестійких елементів суспільства;
- 2) пристосування порушника до умов співжиття шляхом виправно-трудоого впливу;
- 3) позбавлення злочинця можливості вчинення подальших злочинів.

Призначення покарання здійснювалося судовими органами на основі “соціалістичної правосвідомості”, керівних начал з кримінального права 1919 р. і статей КК УСРР. При цьому обов’язково повинні були враховуватися ступінь і характер небезпеки як самого злочинця, так і скоєного ним злочину, для чого вивчалися обставини злочину, особа злочинця, мотиви і причини злочину [4, с. 76].

КК встановив, що кара є заходом оборонним і повинна бути доцільною. Щодо найбільш небезпечних злочинів КК визначив найнижчу межу покарання, за яку суд не міг пом’якшувати його; по всіх інших злочинах вказувалася лише найвища межа покарання. КК встановив перелік видів покарання. Основними його мірами були: розстріл (вища міра), позбавлення волі, примусові роботи. Розстріл не застосовувався до неповнолітніх, вагітних жінок, а також коли з часу вчинення злочину минуло 5 і більше років. Максимальний строк позбавлення волі установлений в 10 років, мінімальний – 1 місяць. Визначався порядок відбування покарання, умовно-дострокового звільнення засуджених до позбавлення волі або примусових робіт при умові, що засуджений виявляє виправлення [2, с. 80].

КК встановив, що кримінальна відповідальність може мати місце лише за наявності вини особи, яка буває в 2-х формах: умисно (навмисності) і необережності.

Вперше в радянському кримінальному законодавстві давалося визначення і взагалі з’явилося поняття аналогії закону: “В разі відсутності в КК прямих вказівок на окремі види злочинів, покарання або інші міри соціального захисту застосовуються згідно з статтями КК, які передбачають найбільш схожі за важливістю і родом злочини, з додержанням правил 34 цього Кодексу”. В радянській науці необхідність такої аналогії пояснювалась умовами “гострої класової боротьби і систематичних посягань повалених, але остаточно не зничених експлуататорських класів на основі радянського ладу і революційного правопорядку”. Сучасні дослідники справедливо визнають, що це давало судам можливість широкого тлумачення закону, а звідси й порушення законності [5, с. 90].

Особлива частина КК містила перелік видів злочинів, визначення їх складів, санкції за їх скоєння. Норми про види злочинів визначалися в такому порядку: державні (контрреволюційні і проти порядку управління); посадові, порушення правил про відокремлення церкви від держави; господарські; злочини проти життя, здоров’я, свободи і гідності особи; майнові; військові; порушення правил, що охороняють народне здоров’я, громадську безпеку і громадський порядок. Слід відмітити, що система покарань варіювалась від громадського осуду до вигнання за межі УСРР, а розстріл застосовувався виключно ревітрибуналами. Вперше була встановлена відповідальність за недонесення про державні злочини.

Загальна частина КК УСРР була повністю ідентична 34 КК РСФРР. Особлива частина додатково містила 11 статей. У 1923, 1924 рр. було

уточнено поняття контрреволюційних злочинів (таким вважалося також діяння, яке сприяло підризу радянського ладу), включено понад 20 нових складів злочинів [2, с. 49].

Після створення СРСР 31 жовтня 1924 р. були затверджені “Основні начала кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік”, акт, що доповнював Загальну частину. 27 лютого 1927 р. прийняті “Положення про злочини державні” і “Положення про військові злочини”. Посилення кримінальної репресії визвало необхідність змін і доповнень КК УСРР.

8 червня 1927 р. приймається новий КК УСРР. В нього були включені названі Положення, інші нормативні акти. Новий КК давав таке визначення злочину: “кожна чинність або нечинність, що загрожує радянському ладові або ламає правовий порядок, що його завела влада робітників і селян на перехідний до комуністичного ладу період часу. Хибність у визначенні не вказувалась нормативна основа ознака (передбаченність діяння в законі).

Новий КК доповнювався статтями про злочини проти порядку управління, які деталізувалися й уточнювалися; уточнені поняття службової особи і службового злочину. КК збільшував санкції за крадіжку майна громадян, підвищував відповідальність за злочини скоєні групою осіб. Включав уже 45 складів злочинів, які передбачали смертну кару. Передбачалась можливість кваліфікувати діяння за аналогією, а також застосування заходів соціального захисту до осіб хоча й невинних у конкретному злочинні, але визнаних соціально небезпечними внаслідок зв’язку із злочинним середовищем та попередньою злочинною діяльністю тощо.

При підготовці КК УСРР був використаний також КК РСФРР 1926 року. обидва кодекси співпадають в своїх основних принципах. КК УСРР мав свої особливості, які визначались місцевими умовами (різні визначення окремих складів злочинів) [5, с. 100].

КК відображав зміни в політичній обстановці та економіці країни, що відбулись з 1922 до 1927 рр. однак держава розвивалась і виникала необхідність в зміні й уточненні КК. Протягом наступних двох років на Україні було прийнято 56 законодавчих актів з питань кримінального права. Так, смертна кара могла вже застосовуватись тільки щодо державних і військових злочинів та при озброєному розбої. Загалом розвиток кримінального законодавства в УСРР визначався вищими державними органами СРСР, відзначався ідеологізованістю, підвищенням мір кримінальної репресії.

Література:

1. Бабій Б.М. Українська держава в період відбудови народного господарства (1921-1925 рр.). вид-во АН УРСР. – К., 1961.
2. Історія держави і права України. Частина 2. Підручник для юридичних вищих навчальних закладів і факультетів. Ч. 2. / За ред. А.Й. Рогожина. – К., Ін Юре. – 1996.

3. Онищенко Н.Н. Становление и развитие источников советского права на Украине / АН УССР. Ин-т государства и права; Отв. ред. Н.И. Козюбра. – Киев: Наук. думка, 1988.

4. Усенко И.Б. Первая кодификация законодательства Украинской ССР. АН УССР Ин-т государства и права. / Отв. ред. Б.М. Бабий. – К., Наук. думка, 1989.

5. Історія держави і права України. Частина 2. – К., 1996. С. 198

Пелих М.

(наук. кер. — доц. Лобач К.В)

*студентка III курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ МАГДЕБУРЬКОГО ПРАВА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ, ЙОГО ОСНОВНІ РИСИ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ.

Вивчаючи місцеве самоврядування в Україні, варто звернути увагу на магдебурзьке право, котре відіграло велике значення для його розвитку в українських містах.

Це питання є предметом досліджень відомих дослідників В. Антоновича, М. Владимирського-Буданова, А. Грицкевича, К. Камінської, О. Кістяківського, С. Соханевича, А. Яковлева, Я. Юха та ін. Роль і значення магдебурзького права, яке упродовж століть визначало статус європейських міст, істориками кожної доби оцінювалось по-різному, виходячи з певних політичних і філософських переконань [2, с. 56].

Метою даної статті є аналіз особливостей магдебурзького права на території України та його історико-правового значення.

Взагалі суть магдебурзького права полягала у тому, що міське населення звільнялось від юрисдикції урядової адміністрації (феодалів, воевод, намісників, ін.) й місту надавалась можливість самоврядування на корпоративній основі, запроваджувались власні органи міського самоврядування. [2, с. 57].

Магдебурзьке право поширилось спочатку на Польщу разом з німецькими колоністами. Сприятливим часом для запровадження німецького права було царювання Казимира Великого, згодом усі «міста і «містечка» Польщі жили за магдебурзьким правом, відомим під різними назвами, що стали зразками для інших магдебургій (наприклад, Хелм — хелмське право тощо).

З Польщі німецьке право поширилося на Литву і Русь. У Галичині Магдебурзьке право з'являється при руських князях, а за польського панування мало характер приватного привілею, даного німецьким мешканцям міста. Після першої унії Литви з Польщею (1385 р.) німецьке право поширювалося й у литовсько-руських містах. Використовуючи як засіб полоні-